

УДК [378:373.2.011.3-051]:[373.2.015.31:172.15]

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-9208-2025-1-235-242>

TRAINING OF EDUCATORS IN NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ДО НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Kateryna SUIATYNOVA,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor
at the Department of Preschool
and Special Education,
Kryvyi Rih State Pedagogical
University
54, University Ave., Kryvyi Rih,
50086, Ukraine

Катерина СУЯТИНОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної і
спеціальної освіти,
Криворізький державний
педагогічний університет
просп. Університетський, 54,
м. Кривий Ріг, 50086, Україна

suyatynova@kdpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-0263-4800>

ABSTRACT

The relevance of the problem of national and patriotic education of preschool children in today's conditions is particularly acute. Firstly, the war in Ukraine has raised the issue of forming national consciousness and patriotic feelings from an early age. Secondly, educators, as key figures in preschool education, need quality training to effectively foster patriotism in children. Thirdly, the formation of national identity in preschoolers is an important stage in the development of a conscious citizen. Fourthly, the lack of methodological frameworks and a unified approach to patriotic education complicate the work of teachers. Fifthly, high-quality training of educators will help to foster in children a love of the Motherland, respect for its history and culture, which is a guarantee of national unity. Therefore, the training of future educators in national and patriotic education of preschool children is an urgent problem today. The educator helps children to form a sense of patriotism and national consciousness.

The purpose of the article is a theoretical study of the problem of national-patriotic education of preschoolers and the application of knowledge by students in the process of practical training in preschool education institutions.

To achieve this goal, the analysis of scientific psychological, pedagogical and methodological literature on the research problem, generalisation of scientific facts, analysis of materials from the industrial pedagogical practice of higher education students were used.

Pedagogical practice is a key aspect in the training of future early childhood educators, as it contributes to the formation of general, professional competence and skills necessary for effective work with preschool children. Industrial/educational

practice includes educational, upbringing and creative aspects that help students to adapt to the real conditions of professional activity; allows students to assess their strengths and weaknesses, which helps in further professional development.

Key words: *teacher training, patriotism, national-patriotic education, social and civic competence, preschool children, partnership, pedagogical practice.*

Вступ. У наукових роботах О. Любара, В. Мацюка, В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренка висвітлюється значення народної педагогіки, в якій закладені першооснови патріотичного виховання. Науковці описували ідеал давньоруської епохи, де патріотичне виховання було складовою частиною. Проблема патріотичного виховання завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній та філософській думці.

Актуальність досліджуваної проблеми в умовах сьогодення набуває особливої гостроти. По-перше, війна в Україні актуалізувала питання формування національної свідомості та патріотичних почуттів з раннього віку. По-друге, вихователі, як ключові фігури в дошкільній освіті, потребують якісної підготовки для ефективного виховання патріотизму у дітей. По-третє, формування національної ідентичності у дошкільників є важливим етапом становлення свідомого громадянина. По-четверте, недостатня методична база та відсутність єдиного підходу до патріотичного виховання ускладнюють роботу педагогів. По-п'яте, якісна підготовка вихователів сприятиме формуванню у дітей любові до Батьківщини, поваги до її історії та культури, що є запорукою національної єдності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень останніх п'яти років засвідчує, що підготовкою майбутніх вихователів займаються А. Бубін, Г. Вактаманюк, Л. Гаращенко, Є. Дурманенко, К. Кузнецова, А. Лазаренко, О. Літіченко, Л. Мороз-Рекотова, Р. Найда, Є. Хріник, Т. Шинкар, А. Циплюк та ін. Звернімо увагу на дослідження, присвячені проблемі підготовки майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей дошкільного віку: А. Курчатова (підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства), В. Кривда (національно-патріотичне виховання як складова професійної компетентності майбутніх вихователів), О. Лісовець (підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до виховання патріотизму у дітей 5 – 7 років), І. Мазур (сучасні педагогічні технології у підготовці майбутніх вихователів до національно-патріотичного виховання дошкільників), О. Мкртічян (підготовка майбутніх вихователів до патріотичного виховання дошкільників в Україні та Китаї), Л. Савченко (підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985-2012 рр.); підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дошкільників крізь призму поглядів

В.О. Сухомлинського), Т. Філімонова (етапи підготовки майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку), Н. Фроленкова (національно-патріотичне виховання майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти) та інші.

У чинних програмах для дітей дошкільного віку приділено чимало уваги національно-патріотичному вихованню. Звернімо увагу, наприклад, на парціальну програму з національно-патріотичного виховання для дітей середнього та старшого дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» (за науковою редакцією О. Рейпольської) [6]. Дослідження освітнього процесу в закладах дошкільної освіти виявили, що громадянська позиція педагога, який займається вищезазначеним напрямом вихованням, має вирішальне значення. Він допомагає дітям відкривати для себе Україну, формує їхню любов до країни та повагу до українського народу.

Автори програми з патріотичного виховання для дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна» Н. Гавриш, О. Косенчук, Т. Піроженко звертаються до тлумачення понять «національна ідентичність», «патріотизм», «патріотичне виховання дітей дошкільного віку» і визнають останнє одним із ключових напрямів освітньої роботи в системі дошкільної освіти [4]. Ключова роль відводиться вихователю, адже він є організатором освітнього процесу, прикладом для наслідування, ментором у партнерській взаємодії з батьками здобувачів освіти, залучаючи їх до національно-патріотичного виховання. Тому підготовка майбутніх вихователів до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є актуальною проблемою сьогодення. Вихователь допомагає дітям сформувати почуття патріотизму та національної свідомості.

Мета статті полягає у теоретичному дослідженні проблеми національно-патріотичного виховання та застосування студентами знань під час виробничої практики в закладах дошкільної освіти.

Методи та методики дослідження. Для досягнення мети використано аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури із проблеми дослідження, узагальнення наукових фактів, аналіз матеріалів із виробничої педагогічної практики здобувачів вищої освіти.

Результати та дискусії. У низці інших законодавчо-нормативних документів, Листі МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» та Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.) відображено основи виховання патріотизму у дітей дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» однією з ключових компетентностей визначено соціально-громадянську компетентність. Результат її сформованості забезпечується наступними компонентами: емоційно-ціннісним,

пізнавальним та діяльним. Так, соціально-громадянська компетентність дошкільників визначає здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття та любов до Батьківщини. Вона також передбачає готовність до посильної участі у соціальних подіях, що відбуваються в дитячих колективах, громаді та суспільстві загалом, і має активно-діяльниший характер. У закладах дошкільної освіти ця робота здійснюється на заняттях з ознайомлення дітей із соціумом, а також у різноманітних формах народознавчої діяльності [2].

У практичній діяльності заклад дошкільної освіти тісно взаємодіє з батьками здобувачів дошкільної освіти та налагоджує тісну комунікацію між всіма учасниками освітнього процесу та формуванню соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. Щоб виховати справжній патріотизм, важливо об'єднати зусилля батьків і педагогів. Це сприяє формуванню у дітей позитивного образу своєї країни, утверджує активні позиції громадянина, виховує ціннісне ставлення до родини як частини народу, його історії, традицій і культури, а також зміцнює національну ідентичність як основу.

У 2022 р. у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну видано «Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України». У даному документі запропоновано заходи, які допоможуть закладам освіти сформувати сучасного українського громадянина, який діятиме на основі національних та європейських цінностей [7]. Документ визнає, що українська освіта досі не має достатньо ефективного досвіду у вихованні патріотизму серед дітей та молоді. У минулому термін «національний» викликав побоювання, а «патріотичне виховання» обмежувалося етнонародним або радянським контекстом. Тож виховання патріотизму у здобувачів освіти вимагає об'єднаних зусиль багатьох інституцій, від державних органів до громадських організацій. Їхня спільна мета – сформувати у молодого покоління високу патріотичну свідомість та готовність до захисту національних інтересів України [8].

Дослідження проблеми підготовки вихователів до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку потребує характеристики понять «патріотизм», «національний», «національне виховання», «національно-патріотичний».

На думку І. Бега та К. Чорної, патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу, турбота про її та своє благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити, захищати її, розділити свою долю з її долею [3, с. 8].

Академічний тлумачний словник української мови [1] подає таке значення слова національний: «державний, який належить даній країні або стосується її народу, те, що виражає характерні особливості якої-небудь нації».

У Педагогічному словнику С. Гончаренко національне виховання пояснюють як історично зумовлене і створене самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. Зразки виховної мудрості українського народу, що уособлює наукова педагогічна думка, ідеї та засоби народної педагогіки, родинне виховання – ось на чому ґрунтується національне виховання [5, с. 230].

«Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави., нації» [8].

Здобувачі вищої освіти мають можливість набути необхідний обсяг знань з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку та практичний досвід, уміння, навички під час проходження педагогічних практик у закладах дошкільної освіти. Так, під час виробничої практики з закладах дошкільної освіти студенти 4 курсу (8 семестр) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта в Криворізькому державному педагогічному університеті проводили:

- заняття: «Тризуб – це Воля України», «День єднання «Україна – це ми!», «Міжнародний день рідної мови», «День Масниці», «Наше місто Кривий Ріг»;

- свята «Стрітення», «Весела Масляна», «Народні ігри та забави», «Свято української казки» та інші;

- створювали наочно-дидактичні посібники «Українські символи», «Моя країна – Україна», «Український одяг», «Мій рідний край», «Історія України в картинках» та інше.

- консультації для батьків: «Роль сім'ї у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку», «Національні символи та традиції в житті дитини дошкільного віку», «Виховання любові до рідного міста», «Українська мова в сім'ї», «Як говорити з дітьми про війну» та інші.

Поглиблення й закріплення теоретичних знань, набутих студентами в університеті, формування у здобувачів умінь організовувати освітній

процес в групах дошкільного віку, виховання інтересу до педагогічної діяльності, розвиток творчої ініціативи та здатності реалізовувати особистісний творчий потенціал, забезпечення розуміння майбутніми вихователями особистісних, вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку – мета даного виду виробничої практики.

Педагогічна практика є ключовим аспектом у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки вона сприяє формуванню загальної, професійної компетентності та навичок, необхідних для ефективної роботи з дітьми дошкільного віку. Виробнича / навчальна практика включає навчальні, виховні та творчі аспекти, що допомагають студентам адаптуватися до реальних умов професійної діяльності; дозволяє студентам оцінити свої сильні та слабкі сторони, що допомагає в подальшому професійному розвитку.

Здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта в КДПУ набувають професійної компетентності та фахової підготовки з національно-патріотичного виховання в таких освітніх компонентах: «Етнопедагогіка дитинства з методикою проведення занять з народознавства», «Історія дошкільної педагогіки», «Література для дітей дошкільного віку», «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей», «Методика організації ігрової діяльності та проведення свят в ЗДО» та ін. Розширювати знання та навички студентів допомагає можливість практикуватися в різних вправах та завданнях, відвідувати наукові заходи та конференції, використовувати нові технології та методи, самостійно вивчати наукову та методичну літературу, досліджувати різні питання та дізнаватися нову інформацію, спілкуючись з викладачами та однокурсниками. Таку можливість отримують майбутні вихователі в процесі навчання.

Висновки. У процесі виробничої педагогічної практики у здобувачів вищої освіти засвоюються не лише знання про педагогічну діяльність та професійні вміння, а й формується особистість майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, змінюється їхній внутрішній світ, психологія, поведінка та розробляються основи індивідуального стилю діяльності. Перспективами подальших досліджень є аналіз впливу регіональних особливостей на формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку та вивчення можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці вихователів до національно-патріотичного виховання.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/umova> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: Т.О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, д-р псих.наук, проф.; Авт. кол-в: Байер О.М., Безсонова О.К.,

Брежнева О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корньєва О.Л., Лисенко Г.М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С.І., Піроженко Т.О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf (дата звернення: 10.03.2025).

3. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ. 2014. 29 с. URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/375/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).

4. Гавриш Н., Косенчук О., Піроженко Т. Парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна». Київ : Видавництво «Ранок», 2023. 128 с.

5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997.

6. Каплуновська О. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська, І. І. Кичата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.

7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ М-ва освіти і науки України від 20 серп. 2024 р. № 527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 20.03.2025).

8. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : наказ М-ва освіти і науки України від 06 червня 2022 р. № 527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 20.03.2025).

References

1. Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from: <https://sum.in.ua/s/umova> (accessed 10.03.2025) [in Ukrainian].

2. Pirozhenko, T. O., Bayer, O. M, Bezsonova, O. K., Brezhneva, O. G., Havrysh, N.V., Zagorodnya, L.P., Kosenchuk, O.G., Korneeva, O.L., ... Shevchuk, A. S. (2021). Bazovyi component doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education]. (№33) Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf (accessed 10.03.2025) [in Ukrainian].

3. Bekh, I. D., Choma, K. I. (2014). Prohrama ukrainskoho patriotichnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Programme of Ukrainian patriotic education of children and students]. Kyiv. 29 p. Retrieved from: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/375/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf> (accessed 10.03.2025) [in Ukrainian].

4. Havrysh, N., Kosenchuk, O., Pirozhenko, T. (2023). Partialna prohrama z patriotichnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnogo viku «Moia kraina – Ukraina» [Partial programme on patriotic education of senior preschool children 'My Country – Ukraine']. Kyiv : Vydavnytstvo «Ranok», 128 p. [in Ukrainian].

5. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, [in Ukrainian].

6. Kaplunovska, O. (2016). «Ukraina – moia Batkivshchyna». *Partsiialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku*. [‘Ukraine is my Motherland’. Partial programme of national-patriotic education of preschool children]. O. M. Kaplunovska, I. I. Kychata, Yu. M. Palets; za nauk. red. O. D. Reipolskoi. Ternopil : Mandrivets, 72 p. [in Ukrainian].

7. *Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy* [The concept of national and patriotic education in the education system of Ukraine]: nakaz M-va osvity i nauky Ukrainy vid 20 serp. 2024 r. № 527. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxljlilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (accessed 20.03.2025) [in Ukrainian].

8. *Pro deiaki pytannia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v zakladakh osvity Ukrainy* [On some issues of national-patriotic education in educational institutions of Ukraine]: nakaz M-va osvity i nauky Ukrainy vid 06 chervnia 2022 r. № 527. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxljlilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (accessed 20.03.2025) [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Актуальність проблеми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в умовах сьогодення набуває особливої гостроти. По-перше, війна в Україні актуалізувала питання формування національної свідомості та патріотичних почуттів з раннього віку. По-друге, вихователі, як ключові фігури в дошкільній освіті, потребують якісної підготовки для ефективного виховання патріотизму у дітей. По-третє, формування національної ідентичності у дошкільників є важливим етапом становлення свідомого громадянина. По-четверте, недостатня методична база та відсутність єдиного підходу до патріотичного виховання ускладнюють роботу педагогів. По-п'яте, якісна підготовка вихователів сприятиме формуванню у дітей любові до Батьківщини, поваги до її історії та культури, що є запорукою національної єдності. Тому підготовка майбутніх вихователів до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку є актуальною проблемою сьогодення. Вихователі допомагає дітям сформувати почуття патріотизму та національної свідомості.

Метою статті є теоретичне дослідження проблеми національно-патріотичного виховання дошкільників та застосування студентами знань у процесі виробничої практики в закладах дошкільної освіти.

Для досягнення мети використано аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури із проблеми дослідження, узагальнення наукових фактів, аналіз матеріалів із виробничої педагогічної практики здобувачів вищої освіти.

Педагогічна практика є ключовим аспектом у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки вона сприяє формуванню загальної, професійної компетентності та навичок, необхідних для ефективної роботи з дітьми дошкільного віку. Виробнича / навчальна практика включає навчальні, виховні та творчі аспекти, що допомагають студентам адаптуватися до реальних умов професійної діяльності; дозволяє студентам оцінити свої сильні та слабкі сторони, що допомагає в подальшому професійному розвитку.

Ключові слова: *підготовка вихователів, патріотизм, національно-патріотичне виховання, соціально-громадянська компетентність, діти дошкільного віку, партнерська взаємодія, педагогічна практика.*